

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT MULKLARINI
XUSUSIYLASHTIRISH**

Bekbutayev Nodirjon Fayzullayevich

*O'zbekiston Respublikasi bank-moliya akademiyasi
tinglovchisi*

Annotatsiya. *Mazkur tezisda O'zbekiston Respublikasida davlat mulklarini xususiylashtirish jarayonining huquqiy, iqtisodiy va institutsional asoslari tahlil qilinadi. Unda xususiylashtirish siyosatining tarixiy bosqichlari, hozirgi davrda olib borilayotgan islohotlar, muammolar va istiqbollar yoritilib, davlat ishtirokidagi korxonalarni xususiylashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarning samaradorligi tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *xususiylashtirish, davlat mulki, bozor iqtisodiyoti, investitsiya, raqobat.*

KIRISH

Bozor munosabatlariga asoslangan iqtisodiyotni shakllantirish yo'lida davlat tomonidan ishlab chiqarish vositalarini va boshqa mulk shakllarini bosqichma-bosqich xususiylashtirish qo'lga o'tkazish muhim strategik yo'nalish hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, iqtisodiyotni erkinlashtirish, davlat ishtirokini qisqartirish va xususiylashtirish maqsadida keng ko'lamli xususiylashtirish dasturlarini amalga oshira boshladi. Xususan, 1990-yillardan boshlab davlat korxonalari, uy-joylar, savdo va xizmat ko'rsatish obyektlari aholiga va tadbirkorlarga taklif qilina boshlandi. Mazkur maqolada O'zbekistonda xususiylashtirishning o'tgan yo'li, hozirgi bosqichi va istiqbollari tizimli tarzda tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

Xususiylashtirish O'zbekistonda dastlabki yillarda ko'p bosqichli tartibda amalga oshirildi. Bu jarayon quyidagi yo'nalishlarda olib borildi: ijtimoiy mulkni jismoniy shaxslarga o'tkazish, davlat mulkidagi ishlab chiqarish korxonalarini aksiyadorlik jamiyatlariga aylantirish va ulushlarni sotish, hamda strategik obyektlarni xorijiy va mahalliy investorlar ishtirokida modernizatsiya qilish.

1990–2000-yillar oralig'ida xususiylashtirish asosan “kupon tizimi” asosida va kichik mulk obyektlariga nisbatan qo'llanildi. Bu bosqichda jismoniy shaxslarga savdo do'konlari, xizmat ko'rsatish markazlari va kvartiralar xususiylashtirildi. Biroq, o'sha davrdagi iqtisodiy sharoitlar, huquqiy bazaning zaifligi va moliyaviy vositalarning cheklanganligi sababli strategik tarmoqdagi korxonalarni xususiylashtirish sust kechdi.

2000-yillardan boshlab, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va tashqi investitsiyalarni jalb etish maqsadida yirik korxonalarni xususiylashtirishga e'tibor kuchaydi. Davlat ishtirokidagi ayrim aksiyadorlik jamiyatlari ochiq aksiyalar orqali savdoga chiqarildi.

Masalan, paxta-to'qimachilik klasterlarida, energetika va transport sohasida xususiy sektor ishtiroki bosqichma-bosqich kengaytirildi [3].

So'nggi yillarda, ayniqsa 2016-yildan boshlab, xususiylashtirish siyosatida tub burilish ro'y berdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-oktabrdagi "Davlat ishtirokidagi korxonalarni xususiylashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmoni asosida yuzlab obyektlar ochiq savdolar orqali xususiy sektor ixtiyoriga o'tkazildi. Davlat aktivlarini boshqarish agentligi tashkil etilib, xususiylashtirish siyosatini markazlashtirilgan holda yuritish boshlandi. Bu orqali nafaqat davlat xarajatlari kamaytirildi, balki mulkdan foydalanish samaradorligi ham oshdi.

Shu bilan birga, O'zbekistonda xususiylashtirish jarayoniga nisbatan ayrim muammolar mavjud. Jumladan, ayrim sohalarda davlat ishtiroki hanuz yuqori bo'lib, raqobat muhitini cheklamoqda. Investorlarga teng imkoniyatlar yaratilmagan holatlar, mulkni baholashdagi shaffoflik yetishmovchiligi va ochiq axborot tizimining sustligi ham xususiylashtirish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yirik sanoat obyektlarini xususiylashtirishda xalqaro standartlar asosida baholash, tender shartlarining oshkoraligini ta'minlash zarur.

Kelgusida xususiylashtirish samaradorligini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim ahamiyat kasb etadi [4]:

- Xususiylashtirish ob'ektlari bo'yicha ochiq elektron savdo maydonchalari sonini ko'paytirish;
- Davlat ishtirokidagi kompaniyalarda korporativ boshqaruv tizimini joriy etish;
- Strategik tarmoqlarda xususiy sheriklik asosida boshqaruvni taklif etish;
- Xususiylashtirilgan ob'ektlarning faoliyatiga monitoring tizimini yo'lga qo'yish.

Xususiylashtirishning to'g'ri yo'lga qo'yilishi mamlakatda sog'lom raqobat muhitini yaratish, iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish va davlat xarajatlarini optimallashtirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi davrda davlat mulkini xususiylashtirish masalasi nafaqat iqtisodiy resurslarni samarali taqsimlash vositasi, balki davlat va jamiyat o'rtasidagi funksional muvozanatni qayta belgilash omili sifatida ham ko'rilmogda. Xususiylashtirish jarayoni orqali davlat o'z zimmasidan ortiqcha xo'jalik yuritish vazifalarini olib tashlaydi, xususiy sektor esa innovatsion tashabbuslar va samaradorlik mezonlari asosida iqtisodiyotni harakatga keltiruvchi yetakchi kuchga aylanadi. Bu jarayonda mulkchilik huquqlarining aniq belgilanishi, mulk tranzaktsiyalarining shaffofligi va investorlar uchun barqaror huquqiy muhit yaratilishi muhim ahamiyat kasb etadi [5].

O'zbekistonda olib borilayotgan xususiylashtirish siyosati tobora yangilanib borayotgan iqtisodiy model doirasida qayta konseptuallashtirilmoqda. Ya'ni, davlat mulkini xususiy sektorga o'tkazish oddiy mulk transferi sifatida emas, balki iqtisodiyotda korporativ boshqaruvni joriy etish, moliyaviy intizomni kuchaytirish va mulkdorlik mas'uliyatini oshirish vositasi sifatida qaralmoqda. Masalan, so'nggi yillarda yirik sanoat korxonalarini xususiylashtirish jarayonida xalqaro baholovchi kompaniyalar jalb qilinmoqda, ularning

aktivlari bozor narxida aniqlanmoqda, faoliyat samaradorligi va moliyaviy barqarorligi esa asosiy indikator sifatida inobatga olinmoqda.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasida davlat mulkini xususiylashtirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlar iqtisodiyotda bozor munosabatlarini chuqurlashtirish, mulkchilik shakllarining xilma-xilligini ta'minlash va tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynamoqda. Mazkur yo'nalishda davlat tomonidan olib borilayotgan ochiq va shaffof siyosat natijasida xususiy sektorning ulushi ortib bormoqda. Biroq, bu jarayonni izchil davom ettirish, uni xalqaro tajribalar asosida takomillashtirish va fuqarolik jamiyati nazorati ostida olib borish zarurdir. Shundagina xususiylashtirish haqiqiy iqtisodiy yuksalish va ijtimoiy barqarorlikka xizmat qilishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4872-sonli qarori, 2020-yil 27-oktabr.
15. O'zbekiston Respublikasi Davlat aktivlarini boshqarish agentligi rasmiy hisobotlari. – T.: 2022–2023.
16. Rasulov, A. Xususiylashtirish siyosatining iqtisodiy asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
17. Xudoyberdiyev, M. Davlat mulkini boshqarish va xususiylashtirish. – T.: Iqtisod va huquq, 2021.
18. САТТОРКУЛОВ, О., ЮСУФАЛИЕВ, О., & ТУРДИКУЛОВА, Ш. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ИНФРАТУЗИЛМАСИНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШ МЕХАНИЗМИ. ЎЗБЕКИСТОН АГРАР ФАНИ ХАБАРНОМАСИ, 59.
19. Sattorkulov, O. T., Rahmatov, K. U., & Sadikova, S. O. (2020). Инновацион муҳитни шаклланиш асослари. Молодой ученый, (9), 217-219.